

QL
461
.R873
ENT

Kot. 9 füzet 7
1902: szept.

QL
461
R873
ENT

Ent. Soc. Wash.

2ml
1902
22

IX. kötet. 1902. szeptember 7. füzet.

ROVARTANI LAPOK

HAVI FOLYÓIRAT

különös tekintettel a hasznos és kártékony rovarokra

DR. BEDŐ ALBERT DR. ENTZ GÉZA
DR. CHYZER KORNEL DR. HORVATH GÉZA

KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTIK

A. AIGNER LAJOS ES CSIKI ERNŐ.

BUDAPEST, 1902.

A ROVARTANI LAPOK SZERKESZTŐSÉGE ES KIADÓHIVATALA
IV., MOLNÁR-UTCA 24

Megjelenik minden hónap első napján, július és augusztus havak kivételével
Előfizetési ára egész évre 8 kor.

Tartalom.

Hudák Ede Ágost. Irta A. Aigner Lajos arczképpel	131
A rovarrosta használatáról Irta Hajóss József	133
Biró Lajos, Irta Csiki Ernő.	137
Két lepkefaj új eltérése. Irta A. Aigner Lajos.	141
Adatok Fejér- és Komárommegye lepke-faunájához. Irta Ulbrich Ede.	145
<i>Különfélék :</i>	
Parnassius Apollo Budapesten. Irta Hajóss József	149
A répabogárról.	149
Sáskairtas módja	150
Új selyemszövő	151
A hangyák intelligenciájáról	151
Eupithecia breviculata	151
Argynnis Freija. Irta Bogsch János	152
Matzumura Sónen	152
Niepelt Vilmos	152
<i>Irodalom.</i>	152

A kir. magy. Természettudományi Társulat állattani szakosztálya minden hónap első péntekén (VIII., Eszterházy-utca 16.) ülést tart. Vendégeket szívesen lát.

A budapesti entomologusok minden pénteken este a Muhr-féle vendéglőben (Kerepesi-út 44.) találkozhatnak.

Kedvezmény.

Az 1897., 1898., 1899., 1900. és 1901-iki teljes évfolyammal még szolgálhatunk. Új előfizetők fele áron kaphatják. Az előbbi kötetekből csak egyes példány áll rendelkezésre; ezek következő áron kaphatók: I kötet 10 kor., II. kötet 6 kor., Az I. és III. kötetet készpénzben visszaváltjuk.

Az előfizetési összegek kiadóhivatalunkhoz (IV., Molnár-utca 24.) czimzendők.

J. v. Mallász

Studien über ungarische Caraben.

I.

Über Carabus obsoletus und dessen Verwandte.

7 ábrával, Budapest, 1901.

ÁRA I KORONA.

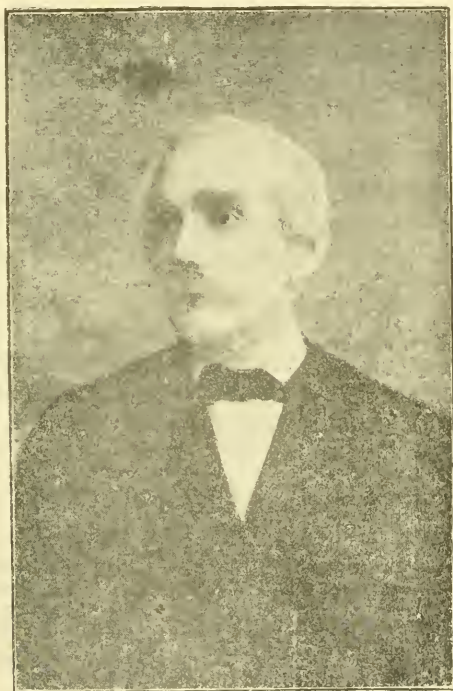
Megrendelhető szerkesztőségünk útján.

Hudák Ede Ágost.

Irta A. Aigner Lajos.

Ismét kidőlt egyik régiebb entomologusunk, ki Szepesmegye lepke-faunájának összegyűjtése és ismertetése érdekében nagy érdemeket szerzett.

Hudák Ede Ágost szül. 1822-ben Kassán, hol atyja városi levéltárnok volt. Gymnasiumi tanulmányait az eperjesi collegiumban végezte; ugyan ott végezte a két évi philosophiai s két évi jogi

tanfolyamot és ezek után, habár nem készült lelkészi-, hanem gymnasiumi tanári pályára, egy évig a theologiai előadásokat hallgatta. Így elkészülve, nevelői állást foglalt el Debreczenben, majd felment Pozsonyba s ott még egy évig hallgatta a theologiai előadásokat. Az 1847. év őszén tanítójául választotta meg a gölniczbányai evangélikus egyház és reá bízta női ifjuságának nevelését, melynek felső osztályait 1881-ig vezette, miután 1859-ben megnősülvén, elvette Klein Aureliát.

Hogy ezen állásban megmaradt és nem lett gymnasiumi tanár, annak okozói, illetőleg magyarázói az 1848-49-iki események, melyek tudvalevőleg sok ifju embernek megzavarták élete tervét.

Tanítói állása sokat követelt tőle s ő igyekezett minden erejével, hogy kötelességének eleget tegyen; de utóvégre megtört ereje s egészségének romlása folytán 1881. június végén lemondott állásáról és nyugdíjba ment. Nyugalmat keresett, de nyugalma nem tartott sokáig, mert 1882. év őszén, daczári minden szabadkozásának, megválasztották a szepesi VII. bányavárosi takarékpénztár vezérigazgatójaul és a mi a munkát illeti, „eseberből vederbe“ jutott.

Tíz évig állt a takarékpénztár élén, tíz nehéz évig. Végre megsokalta a végnélküli számolást, váltó ovatolást, váltó perelést, vegrehajtást, mitől teljesen szív- és idegbajos lett, 1892-ben lemondott igazgatói állásáról s azóta csak mint városi képviselő tényleg nyugalomban élt, de azt már nem élvezte, mert elgyöngülten folytonos betegeskedett. Utolsó éveiben csupan kedvelt virágainak ápolásával foglalkozott, míg öt hosszas szenvedés után a halál 1902. május 25-én elszóltotta. Özvegye, három férjezett leánya és unokái siratják.

Fiatalabb korában nagy buzgalommal gyűjtötte a lepkéket, különös tekintettel azokra a fajokra, melyek Szepes varmegye legdélibb részén, a gyönyörű Gölniczvölgyben s azt szegélyező hegyeken előfordulnak. Kutatásainak területe kis terre szorítkozott, ugyanis a Hernádvölgytől Prakfalváig, a Gölniczvölgynek mintegy 16 kilométernyi hosszúságára, ide számítva a mellék völgyeket is. Ezt a területet főleg 1868-tól kezdve alaposan átvizsgálta és kutatásának eredményéről a „Rovartani Lapok“ III. kötetében (1886. 233-256. 1) „Adatok Gölniczbánya vidékének lepkéfaunájához“ czímen beszámolt, összesen 512 Macrolepidoptera-fajt sorolván fel, a mi — tekintve a terület korlátozott voltát, elég gazdag eredménynek mondható. Ezt a közleményét főképen az teszi becsessé, hogy 12 évről feljegyzí, mely fajt mily napon fogta. A felsoroltak közt volt a *Neuronia cespitis* F.-nek eltérő alakja is, melyet ab. *grisea*-nak nevezett el, mely azonban az irodalomban mint ab. *ferruginea* Höfn. szerepel, daczára annak, hogy ezt egy évvel utóbb írták le. (Soc. Ent. II. 1887. p. 121.)

Azonkívül néhány lepke alaknak Magyarországon való előfordulását először ő állapította meg; ilyenek: *Melitaea aurinia* v. *Merope* Prun., *Syrichthus malvae* L., ab. *laras* Meig., *Agrotis recessa* Hb., *Selenia tetralunaria* Hfn., v. *aestiva* Stgr. stb.

A fentemlített közleményen kívül az „Entom. Nachrichten“ 1879. évfolyamában és a „Rovartani Lapok“-ban tette közzé lepkészeti megfigyeléseit.

Hátrahagyott gyűjteménye 1377 fajt 3008 példányban foglal magában, ugyanis Rhopalocera 286 faj 745 drb., Sphingidae 85 faj 165 drb., Bombycidae 194 faj 433 drb., Noctuidae 476 faj 935 drb., Geometridae 337 faj 730 drb. Ezt a gyűjteményt a felkai Tatra-Muzeum szerezte meg, a hol kétségkívül legilletékesebb helye van és a gyűjtő emlékét fenn fogja tartani.

A rovarrosta használatáról.

Irta Hajóss József.

Különösen a bogárgyűjtőnek alig nélkülözhető gyűjtőeszköze a rovarrosta, mely nélkül a száraz falevelek, moha, fakéreg, vizek partján összegyülemülő törmelék stb. alatt tanyázó rovarokat gyűjteni úgyszólván lehetetlen. Mégis, daczára annak, hogy segítségével minden időben s bármely helyen igen szép zsákmányra tehetünk szert, bogarászaink gyűjtő eszközei között nem foglalja el azt a helyet, mely őt méltán megilletné és rendszeren csak akkor kerül elő a lomtárból, mikor már más eszközzel gyűjteni nem lehet. Azt hiszem tehát, hogy nem végzek fölös munkát, midőn Reitter Ede kiváló coleopterologusnak a rovarrosta használatáról szóló cikkét*) a saját tapasztalataimmal kiegészítve közrebocsátom, remélve, hogy sikerülni fog bogarászaink figyelmét fokozottabb mértékben a rovarrosta használatára irányítani.

A rovarrosta általánosan ismeretes célja az, hogy vele rovarokat, különösen Coleopterákat, apró Conchyliaákat s más apró, száraz lomb, moh, korhadt fák töredéke, hangyafészkek, nádtörmelék stb. között élő állatokat nagyobb számban és kényelmesen gyűjthessünk, a mennyiben ezen eszköz használatával a nagyobb, durvább lomb-, gyökér-, farészletek stb. eltávolíthatnak, hogy az áthulló apróbb maradékok között tartózkodó állatok kiválogathatók legyenek.

Szerkezete nagyon egyszerű: legfőbb alkatrésze egy kb. 30—35 cm. átmérőjű 3—4 mm. vastag aczélsodronyból készült, fogantyúval ellátott karika, melyre 5—6 mm. széles nyílásokkal bíró, vas- vagy rézsodrony rosta van kifeszítve. Ezen rosta erős vászonból készült zsákba oly módon van beerősítve, hogy azt két egyenlőtlen részre osztsza. A felső, 25—30 cm. hosszú rész a rosta keretével megegyező nagyságú s szintén fogantyúval ellátott aczél-

*) Das Insectensieb, dessen Bedeutung beim Fange von Insecten, insbesondere Coleopteren und dessen Anwendung: Wiener Ent. Ztg. 1886.

karikára van megerősítve, mely karikának fogantyúja az alsóval balfelé derékszöget képez, hogy a felső karikát a bal, az alsó karikát pedig a jobb kéz egész kényelmesen tarthassa. Jobb kézzel történik az átrostálendő anyag berakása, kirázása és eltávolítása. Az alsó, 50—60 cm. hosszú része a zsáknak alul nyitott s csak rostálás közben van bekötve. Ha a zsákban már nagyobb mennyiségű kirostált törmelék gyűlt össze, az egészet átöntjük a készen tartott tartalék zacskókba. A tartalék zacskók alakja és nagysága tetszés szerinti, de tapasztalásom szerint legalkalmasabb jó tömött gyapot szövetből 40—45 cm. hosszúra és 30 cm. szélesre készítenni. Vászon zacskók nem felelnek meg a czélnak, mert azon nemcsak az apróbb és keskeny testű fajok, hanem gyakran még Aphodiások is keresztül szöknek, míg a gyapot szövetek összevissza kuszált apró szálai még a legapróbb fajokat is meggátolják a szökésben. Tartalék zacskókat különösen nagyobb excursiókra ajánlatos nagyobb számban vinni, hogy a különböző vidékeken és különböző anyagok közül kirostált törmelék külön-külön zsákban nyerhessen helyet.

A rosta használata igen változatos, s a körülmények és a helyzettől függ. Dombos hegyes vidéken általában legkedvezőbbek a völgyek mély bevágásaiban, sűrű csoportokban álló fák tövében, lankás hegyoldalakon lévő gödrökben, s általában a vízmosástól és szélről védett helyeken évről-évre összegyülemelő lombrétegek. Mély lombtömegeknél a legfelső száraz réteget lehányjuk, s csak a középső és alsó nedves réteget rostáljuk át. Észak- és Közép-Európában a rovarok rendszerint ezen rétegekben tartózkodnak, míg a déli részeken, hol a lombréteg gyakran igen csekély, s az alatta levő televény réteget csak alig-alig tartja nedvesen, magában a televény rétegben található. A rostálásra alkalmas helyek kiszemelésénél különösen ügyelnünk kell arra, hogy a kiválasztott terület a kellő nedvességgel bírjon, mert a teljesen száraz lombrétegek ritkán tartalmaznak rovarokat, vagy pedig csak közönséges és mindenütt előforduló fajokat; de a nagyon nedves helyek se igen nyújtanak kielégítő zsákmányt; itt azonban megis könnyebben akadunk ritka *Stenus*, *Bythinus*, *Laena* stb. fajokra.

Tölgyerdőkben igen jó fajok találhatóak, de kedvező nedves helyen még a fenyvesek látszólag csekélyebb értékű lombja is nagy számban rejti a legritkább Microcoleopterákat. Napos ligetek-, patakok és folyók közelében levő facsoportok, védett erdei tisztások és rétek mohpárnája kora tavasszal kitűnő rostáló helyeket képeznek. Ugyanezen időben egyedül álló facsoportok tövében, eserjésekben, napos oldalra néző kertfalak tövében, vagy magában a kertekben igen sok olyan faj kerül a rostaiba, melyeket erdőkben meg nem találhatnánk. Kora tavasszal igen szép eredménnyel rostálhatjuk át a trágyadombok körül szétszórt nedves szalmahulladékot is; itt leggyakrabban *Staphylinidák*, *Euplectus*, *Euconnus*, *Monotoma*, *Acrilus*, stb. fajok kerülnek a rostaiba, — olyan lomb közül, melyben hangyak tanyáznak, rendszeren *Homoena*, *Myrmedonia*, és ha

a szerencse kedvez *Euryusa*-ra is tehetünk szert. Nem szabad elmulasztanunk kora tavasszal a *Formica rufa* s más hangyafajok fészkeit felkeresni, s a fészkek bensejének egyes részeit kellő elővigyázattal kiemelni és átrostálni. Ezen célra alkalmasabb az olyan rosta, melynek közei csak 2—2½ mm. szélesek, mivel a hangyák ezen nem hullanak olyan könnyen át; a mellett tanácsos ilyen alkalommal a rosta rázása közben néha-néha szünetet tartani, hogy a megriadt myrmecophil Coleopteráknak alkalmat nyujtsunk a rosta nyílásain át a zsákba való menekülésre. Hogy így milyen érdekes és ritka fajokat ejthetünk foglyul, azt hiszem fölösleges felsorolni.

Árvizek vagy magas vízállás után akár kora tavasszal, akár már előrehaladottabb időszakban, a folyók partján visszamaradó törmelék oly nagy rovaranyagot rejt magában, mely minden várakozást felülmúl. Egész gyűjteménye a legszebb s legritkább állatoknak keres itt rejtekhelyet, s a rosta segítségével könnyű szerrel birtokunkba jut.

Az idő előre haladtával azon helyek, melyek a rosta számára tavasz kezdetén a legszebb zsákmányt nyújtották, lassanként mind jobban kiszáradnak, s a csökkenő nedvességgel fogy a rovar világ is. Ekkor kerül a sor az erdők mélyén, nedves, arnyékos helyeken, mely völgyekben, arkokban és szakadékokban összegyűlt lomb kirostálására, úgy, hogy a rosta a legnagyobb forróság beálltáig úgy szőlván sohasem pihen. Nyár elején vizsgáljuk és rostáljuk át a nagyobb kertekben található compost halmokat is. Ezek kigyomlált s korhadásnak kitett növényekből állanak, s legnagyobb részt *Oxytelus*, *Eumicrus*, *Trichopteryx*, *Cercyon*, *Hister* fajokat tartalmaznak. Különös figyelmet fordítsunk azonban nyár elején vén, korhadó fákra, ledöntött fatörzsekre, s általában mindennemű korhadó fanaradék és hulladékra. Frissen vágott fákon, kivált bükk és tölgyeken, valamint fűzfákon, ha belőlük még a nedv folyik, számos ritka *Clavicornia* található. Mielőtt a fakéreg lefejtéséhez hozzá fogunk, igen ajánlatos a kérget borító moh réteget óvatosan a rostába szedni, gyakran található közte *Sphaerites glabratus*, *Tachinus proximus*, *Quedius* ok, s számos más bogárfaj. A fakéreg lefejtésénél soha se mulasztjuk el a rostát segítségül venni és pedig oly módon, hogy a leválasztott kéregdarabokat a rosta fölött egy-két erős ütéssel jól kirázzuk s ugyankkor a fatörzsek a kéregtől megszabadított részén levő faport és törmelékét óvatosan a rostába gyűjtjük. Az eredmény rendszeren várakozáson felüli. Korhadó fatörzsek átvizsgálásánál óvatosak legyünk; — ha bogarakat tartalmaznak, azokat minden bizonynyal nagyobb számban gyűjthetjük, ha a fadarabokat a rosta fölött felaprózzuk és jól kirázzuk. Ilyen törzsek, még ha félig-meddig életben vannak is, rendszeren el vannak lepve gombával, melyet a rosta fölött széttördelev, gyűjthetjük a különböző gombalakó bogarakat, különösen *Ciidákat*, de kedvező alkalommal a rendkívül ritka *Derodontus macularis* és *Mycetoma suturalis* fajokat is. Ha időnk rövid, a gombákat felaprózás nélkül tartalék zacskókba rakjuk, s otthon a bogárfuttatóba téve, lakóik-

hoz könnyen hozzájuthatunk. Nagy, kemény fagombákon, melyenek különösen nedves erdőkben gyakran nagyobb számban fordulnak elő, kedvező időben *Cryptophagus crenatus*, *Atomaria alpina*, *Enicmus brevicollis*, *Mycetophagus*, *Sacium*, *Corticaria*, *Triplax* s más ritkább bogárfajok tanyáznak, melyeket néhány erősebb ütéssel könnyen a rostába rázhatunk. Ezen gombák belsejében rendszeren *Bolitophagus*, *Diaperis*, *Orchesia*, *Dorcatoma* stb. fajok tátozkodnak, melyeket a gomba felaprózása után szintén kézre keríthetünk. Elgombásodott fatörzsekben gyakran *Agathidium*-tajokat találhatunk, s ezeket is könnyű szerrel gyűjthetjük, ha a fából kisebb-nagyobb darabokat véső segélyével kifeszítve a rosta fölött felaprózzuk.

Ezekből látható, hogy a korhadó fák átvizsgálása rosta nélkül csak csekély eredménnyel jár, mert ha pusztán a véső segélyével dolgozunk, s a szemünk elé kerülő állatokat rögtön üvegbe rakjuk, eltekintve attól, hogy így sokkal több időt töltünk el, — csak kevés bogarat gyűjthetünk, részben mivel ezen kéreg és gomba lakó állatok színük és alakjukkal környezetükhöz nagyon jól alkalmazkodnak, másrészt pedig, különösen a feltünőbb színezetűek igen élénkek és fürgék.

Ha kövek alatt olyan hangyafészekre találunk, melyekben *Claviger*, *Batrisus*, *Catopomorphus*, *Hetaerius* vagy más myrmecophil bogarakat veszünk észre, ne kapkodjunk az egyes bogarak után, hanem a mily gyorsan csak lehet, emeljük ki az egész fészket a rostába. Ily módon ezen bogarakat könnyen és biztosan gyűjthetjük. Hasonló módon járjunk el a dögbogarak gyűjtésénél is. Nincs kellemetlenebb, mint midőn az egyes bogarakat csipeszszel a dögből kiszedegetjük s a mellett hány állat szökik meg. E helyett sokkal czélszerűbb, ha az egész döögöt, a mily gyorsan csak lehet a rostába dobjuk, s az alatta volt föld réteget, melyben számtalan rovar igyekszik rejtekhelyet keresni, kis ásóval, vagy más kézzel levő eszközzel a rostába kaparjuk. A döögöt a rostában nehanyszor megfordítjuk, ha elég száraz, ki is rázhatjuk, így a döögön elő rovarok legnagyobb része a zsákba kerül. Eppen úgy a földbe asott edényekbe csalétekül kitett húsdarabokat is ajánlatosabb a rostába téve átvizsgálni. A nagyobb *Carabus*, *Silpha*, *Geotrupes* fajok a rosta fölött maradnak, míg az apróbb állatok keresztül hullanak. Az egész egy pillanat műve, s az ilyen esetekben könnyen megtörténhet a mérgezés veszedelme is el van hártva.

Havasokon szintén kitűnő eredménnyel használható a rosta. hómezők szélein levő fűcsomók tövei között rejtőző rovarok gyűjtésére. Ilyen esetekben a fűcsomókat tövestül kiszedjük, s vagy mindjárt kirázzuk a rosta fölött, vagy pedig zsákba szedve haza szállítjuk, s csak kiszáradás után rostáljuk át. Ez úton igen sok érdekes és ritka rovar gyűjthetünk, melyek különben gyűjtő üvegünket elkerülték volna.

Mocsaras vidéken a rosta nélkülözhetetlen gyűjtőeszköz. Itt nemcsak a fák töve körül levő száraz lombhulladék, hanem a gyakran található szénacsomók, nádtörmelék, s más növényi marad-

ványok alatt tömegesen tanyáznak a legkülönbélebb s gyakran igen ritka és érdekes Microcoleopterák ú. m. *Dyschirius*, *Platyuus*, *Bembidium*, *Pelochares*, *Bryaxis*, *Euconnus*, *Tychus*-fajok, *Staphylinidák*, *Cucujidák*, *Anthicidák*, *Curculionidák* stb., melyek a rosta segítségével könnyen kézre kerithetők. Zsombekok vagy fűcsomók rővében gyakran egész sereg bogár rejtőzik. Ezen fűcsomókat tövestül ki kell szedni, s a környező televény földdel együtt jól kirostálni.

Corticaria, *Cryptophagus*, *Atomaria* fajokat, különböző *Staphylinidákat* gyakran nagy számban gyűjthetünk, ha elhagyott istállók alomszahnáját jól átrostáljuk. Kedvező időben, megfelelő s kellő nedvességű helyen fáradságunk bő jutalmat nyer.

Futóhomokon a rosta szintén nélkülözhetetlen. Csakhogy itt már nem rostát, hanem a szó szoros értelmében szitát használunk. Ezt a legkönnyebben úgy készíthetjük, hogy két 20—25 cm. hosszú pálczikára mousselin-et, vagy tüllt feszítünk ki. Itt a szél hatása alatt keletkező csekély mélyedésekben, valamint egyes növények, kórok töve körül összegyűlő növényi törmelékben tanyáznak a bogarak, p. o. apró *Carabidák*, *Staphylinidák*, *Hister*, *Saprinus* fajok, a homoklakó *Mecynotarsus serricornis*, *Lichenum pictum*, sőt még a ritka *Glaresis Frivaldszkyi* is. Ezt a növényi törmelék az alatta levő homokkal együtt kiemelve a szitába dobjuk, s jól átszitáljuk, hogy a homok keresztül hulljon, mire a fenmaradó csekély növényi törmelék közül a bogarakat, melyek némelyike pl. *Lichenum*, a homok színét csaiódásig utánozza, kiválogathatjuk.

Különösen nagyobb excursióknál igen fontos, hogy az időt minél jobban kihasználjuk, ezért tartalék zacskókból minél nagyobb készletet vigyünk magunkkal, nehogy helyszűke miatt kénytelenek legyünk a rostált anyagot mindjárt a helyszínen átvizsgálni, a mi természetesen nemcsak nagy idővesztéssel jár, hanem igen sok apróbb állapot figyelmenket is elkerülheti.

Ezekben felsoroltam a legfontosabb esereket, melyekben a rosta sikerrel használható. Az említettek kivül azonban igen sok eset van még, midőn a rosta segítségével szép zsákmányra tehetünk szert, azért sohse mulasztuk el azt kirándulásainkra magunkkal vinni, s a kínálkozó alkalmat a rostálásra felhasználni. A bogárfuttatónak kapcsolatban — melynek szerkezetét és használatát Csiki Ernő a „Rovartani Lapok“-ban (VIII. 31. l.) ismertette — munkánkat dúsan megjutalmazza.

Biró Lajos.

Irta Csiki Ernő.

Majdnem hét évi távollét után hazaérkezett Uj-Guineából kiváló kutatónk, a „Rovartani Lapok« egykori szerkesztője Biró Lajos.*)

*) Életrajzát l. „Rovartani Lapok“ IV. 159. l.

Ha hazánk gazdasági viszonyai nem is engedik meg, hogy más államok példájára költséges expedíciókat küldjünk ismeretlen országok, világrészek kikutatására, mégis akadnak magánosok, kik vagy áldozatkészséggel, vagy szerényen idealismusból indulnak el, hogy a tudományoknak a hazán kívül is szolgáljanak. Államköltségen ez ideig csak Xántus János tett expedíciót 1860—1871-ig, Dél- és Kelet-Ázsiában. Annál többen akadtak, közöttük nem egy igen szerény segédeszközökkel, kik a messze idegenben kutattak, nem egy pálnaágot szerezvén Magyarország részére. Ez utóbbiakhoz tartozik Biró Lajos is, ki 1895-ben indult Német Új-Guineába, hogy annak ismeretlen és felette érdekes tájait kutassa. Terve vakmerő volt, hiszen példaként előtte lebegett hazánkban, a nagyenyedi Fénichel Sámuel tragikus sorsa. Fénichel 1891—1892-ben próbálkozott meg az Új-Guineában való gyűjtéssel, de fájdalom, az ottani gyilkos éghajlat hamarosan kioltotta fiatal életet.

1894. őszén gyűltek össze a M. Tud. Akadémia üléstermében a magyar tudomány képviselői, hogy részt vegyenek azon az ülésen, mely Fénichel Sámuel emlékezetének volt szentelve. Herman Ottó költői szárnyalású lelkes szavai, melyekkel Fénichel emlékezetének adózott, melyekkel a tudomány e fiatal vértanujának tragikus sorsát ecsetelte, továbbá Fénichel hátrahagyott természetrajzi és néprajzi gyűjtéseinek gazdagsága és tudományos értéke felkeltették Biró Lajosban is a vágyat, hogy Új-Guineában kutasson. Fénichel szomorú sorsán nem rettent vissza, tudta ő nagyon jól, hogy ott Új-Guineában csak dícsőség vagy halál vár az európai kutatóra, de beállott Fénichel helyére és vállalkozott arra a munkára, melyben Fénichel elesett.

Biró Lajosban ellenálhatatlanul megerősödött az a vágy, hogy magyar ember legyen, ki Új-Guinea ismeretlen világát az egyetemes tudományosság előtt megnyitja. Elhatározását nemsokára tett követte. Tervét közölte régi jóakarójával, dr. Chyzer Kornél ministeri tanácsossal és 1895. őszén, és miután egyetlen vagyonát, körülbelül 60,000 darabból álló rovargyűjteményét, kétezer koronáért a M. Nemzeti Múzeumnak eladta volna, elindult Új-Guineába. Itt megemlítjük azt is, hogy ez említett összegből, az utiköltséget Új-Guineáig leszámítva, Birónak éppen csak 100 koronája maradt. Ezzel kezdte életét a messze távolban, hová a legkisebb segély megérkezéséig is legalább féli év szükséges.

Hogy vállalkozása sikerülni fog, azt biztosra vehettük, hiszen hazánk állatvilágát majdnem két évtizeden át kutatta, tapasztalatai

voltak bőven, s a sok nélkülözéssel és fáradalmakkal járó feladatra való rátermettségét már idehaza számtalanszor tanúsította.

Német-Uj-Guineának Friedrich-Wilhelmshafen kikötőjébe 1896. újév napján érkezett. Itten megkezdte gyűjtéseit, majd sorra járta a többi német telepeket is, ha ezeket úgy szabad nevezni, s mindenütt hosszabb-rövidebb ideig tartózkodott. Ez időtől fogva azután folyton érkeztek küldeményei a Magyar Nemzeti Muzeumba. Ismerősei, barátaihoz intézett levelei, melyek sokszor humorosan adták vissza élményeit és melyekben kutatásai, gyűjtéseiről és megfigyeléseiről beszámol, a „Természettudományi Közlöny“ révén eléggé ismeretesek. Küldeményei, melyek a hat év alatt Uj-Guineából és a környező szigetekről a M. Nemzeti Muzeumba érkeztek, rendkívül gazdagok, főleg az ízeltlábú állatok köréből igen nagy anyagot gyűjtött, milyennel egy külföldi nagy muzeum sem dicsekedhetik. Hogy mily nagy szorgalommal gyűjtött, arról legjobban azon számok tanúskodnak, melyek az eddig beküldött anyag összegét adják. Eddig nem kevesebb, mint 2280 gerinczes és 56,332 gerinczelen, tehát összesen 58.532 állatot küldött a Nemzeti Muzeumnak. Ez összegbe a legutolsó, mostanában érkezett küldemény anyaga nincsen beleszámítva; egy nagy küldemény pedig Uj-Guineában vár a hazaszállításra. A fenti összegből az egyes rovar-rendekre következő számok esnek: *Hymenoptera* 5812, *Coleoptera* 26357, *Lepidoptera* 3099, *Diptera* 5653, *Neuroptera* 1762, *Orthoptera* 4390 és *Hemiptera* 8655, vagyis összesen 55,728 rovar. Mily nagy összeg ez, pedig mennyi pusztult még el ezenkívül a nedvesség, penész és a mindentrontó hangyák, a trópusi tájak gyűjtemény-pusztítói által.

Az anyagot kiválóan becsessé teszik Bíró biológiai megfigyelései; ő ugyanis nemcsak mint szakavatott gyűjtő működött, hanem sohasem mulasztotta el a gyűjtött állatok életviszonyait is megfigyelni. Megfigyeléseiből néhányat a „Rovartani Lapok“-ban is közöltünk. Bíró gyűjtései azért is felette értékesek, mert nemcsak a nagy állatokat gyűjtötte, a hogy azt az idegenben gyűjtők kivétel nélkül teszik, hanem a legparányibb állatok gyűjtésére is kiváló gondot fordított. Meg is van ennek az eredménye, mert egyes állatcsoportokból a beküldött fajok 90, sőt 96 százaléka is a tudományra újnak bizonyult, így a bogarak közül a Staphylinidák 96 százaléka új, a gyűjtött 90 faj Pselaphidából pedig csak egy faj volt ismeretes, az is németalföldi Uj-Guineából. E mellett Bíró a nagy állatok gyűjtését sem hanyagolta el, sőt ezek között is vannak gyönyörű felfedezései; így többek között néhány szűkszájú

beca-faj felfedezése igen fontos, mert fejlődésmenetüknek egy új alakjával ismertette meg a tudományt. Egy másik szép felfedezése a legnagyobb s mondhatni lediszesebb eddig ismert nappali lepke, Erzsébet királyné lepkéjének (*Troides Elisabethae reginae* Horv. & Moes.) felfedezése.

Hogy Biró Lajos az első tudományosan képzett gyűjtő, ki Német-Uj-Guinea szakszerű felkutatásával foglalkozott és ezzel a legnagyobb érdemeket szerezte, azt újabban a németek is kezdik beismerni, sőt részükről már fájdalmas feljajdulásokat is olvashatunk. Álljon itt mutatóul néhány sor dr. Hagen B. nagy műveből*), melyben Biró Lajos-ról és működéséről következőképen emlékezik meg:

„Tudományosan képzett gyűjtőt csak egyet ismerek, a magyar tanárt, Biró Lajost, ki nagy erélyvel, vasszorgalommal és tudományos rátermettséggel fogott a terület állattani kikutatásához és pedig igen eredményesen. A német zoologia eddig Vilmos császár földjét kerülte. Álmomban sem jut ugyan eszembe, hogy a tudomány nemzetközi közössége ellen valamit is szóljak, ellenkezőleg örömmel üdvözlöm az idegen kutatókat, ha gyarmatainkat felkutatni segítkeznek és belföldi erőnket nemes vételkedésre felhívják és serkentik. De ilyen hiába keresek és így mégis csak azt kérdezem: Hol maradnak fiatal német zoologusaink? Miért engedik a föld egyik állattani szempontból legérdekesebb országa, egyébként német kolónia felkutatásának elsősegét elvenni? Nem szégyenletes-e a mi természetráji vállalkozó szellemünkre, ha tartományok, melyek 15 év óta állanak német lobogó alatt, egy magyar tanár által lesznek zoologailag feltárva és ha a *Természetráji Füzetek**, a Magyar Nemzeti Múzeum folyóirata, Német-Uj-Guineáról a tudás fényesillaga lesz?»

Igy írnak a németek, az angolok pedig dr. Horváth Géza-nak egy alkalommal, midőn a múzeumukról beszélgettek, azt mondták „pénzünk ugyan volna elég ismeretlen világrészek felkutatására, de nincsenek Biró Lajosaink.“

Biró Lajos legnagyobb mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum az első múzeumok közé került.

A Biró által gyűjtött zoologiai anyag teljesen feldolgozva még nincsen, ahhoz még egynehány évtized szükséges. Eddig több mint 40 dolgozat látott napvilágot, melyeknek tárgyát a Biró által gyűjtött anyag képezi.

*) B. Hagen, Unter den Papua's. Beobachtungen und Studien über Land und Leute, Thier- und Pflanzenwelt in Kaiser-Wilhelmsland. Wiesbaden. 1899, pag. 79.

Német-Uj-Guinea egészségtelen éghajlata Biró Lajost is megviselte, egészségének helyreállítása végett időközönként is kénytelen volt Singaporén, Java szigetén és Ausztráliában javulást keresni, míg végre hosszas hivatgatás után f. é. május havában elhagyhatta Uj-Guineát Eleinte Ceylonban, majd Bombay, Muscat (Arábia) és Egyiptomban tartózkodott, hogy fokozatosan kerüljön a mérsékelt égöv alá.

Trieszthe augusztus 24-én érkezett, onnan azonnal Fiuméba utazott, Budapestre pedig 27-én érkezett. Fogadására ezernyi tömeg sereglett össze a keleti pályaudvaron, hol Z s i l i n s z k y M i h á l y államtitkár a közoktatásügyi ministerium részéről és dr. H o r v á t h G é z a a M. Nemzeti Muzéum nevében üdvözölte.

Két lepkefaj új eltérése.

Irta A. Aigner Lajos

1.

Argynnis Paphia L. ab Marillae.

Az *Argynnis Paphia* L. egészben véve igen allandó s kevéssé változó faj, legalább szárnyainak felületére nézve. Rajzbeli nevezetes eltérések igen ritkán fordulnak elő, magam csak néhány erősebb rajzú nőstényt példányt ismerek Délmagyarországból, s alighanem ezek is melanotikus hajlamúaknak tekintendők. Egyik példány felső szárnyán a mellső szegély pettyei megnagyobbodtak s a szárny hegye felé egybeolvadnak, holott mindkét szárnyán a külső szegély pettyei megnagyobbodtak és a szegély előtt álló két sornyi petty egymással össze van kötve.

Még erőteljesebb rajzú egy másik példány. Felső szárnyán a mellső szegély fekete pettyei kiszélesedve egybefolynak, míg a külső szegély előtt levő pettyek sora szabálytalanul szétfolyó sávva egyesül, a mely a szegélybeli pettyekkel érintkezik; az alsó szárnyon pedig az összes fekete pettyek és sávok szabálytalan alakú nagy töltté tömörülnek. Fonák oldalán a felső szárny külső szegélyén levő fekete pontok eltűntek, a középtéren pedig szabálytalanul összefolyó pettyek két csoportja látható; alsó szárnyán hiányzik az ezüst sávok, az ezüst a tőtéren és a mellső szegélyen összpontosul, míg a középtér zöldes, az ibolyásan fénylő külső szegélyen levő zöld pettyek pedig alig vannak jelezve.

Mind a két példányt néhány évvel ezelőtt Gruber Ede fogta Aradon, még pedig több, határozottan melanotikus (főül csaknem egészen fekete) hím-példány társaságában, a melyekhez minden bizonynyal tartoztak is. Ez a körülmény arra látszik mutatni, hogy a conservatívabb nőtény ebben a tekintetben is kevésbé hajlik a változásra, mint a hím. Az említett két nőtény legalább is átmenetnek tekintendő a melanotikus var. *nigricaus* Cosm.-hoz (— *Buckei* Untb.).

Az efféle melanotikus példányoknál sokkal ritkábbak az olyanok, melyeken a felület színezése a rendestől eltér. Gyűjteményemben van egy hím-példány, mely csaknem fahéjszínű; van továbbá egy gyöngébb rajzú nőtény példányom, mely a rendesnél vörösebb barna. Ez a két példány szintén Aradról származik.

Úgyisint előfordulnak sötétebb (szürkészöld) példányok, az ab. *valesina* Esp., mely alak Közép-Európában, mint ritkább eltérés főleg a nőténynél és csak igen elvétett esetekben a hímnél is mutatkozik. Dél-Szibériában, Krasznojarszkon, a nőtények túlnyomó része ehhez az alakhoz tartozik; ezeknél, úgy mint a szintén valamivel kisebb, szabályos hímeknél és nőtényeknél is, a fonák oldalon a zöld szín inkább szürkés keverékű, az ezüstsávok pedig igen erőteljesek. Még keletibb irányban (Amur stb.) az összes nőtények kissé zöldes behintésűek, Tiansanban pedig világos sargászöldek; ezek tehát átmenetek a *valesina*-alakhoz. Más átmeneti alaknál a felső szárnyak ezüstös szürkék, az alsó szárnyak ellenben hamú színűek. A bukovinai példányokon a felső szárny a középér harmadik ágától a mellső szegélyig és a középsejt felé egészen világos, fehéres szürke színezésű, a 4. és 5. subcostalis ér közt pedig egészen fehér folt áll. A ciliciai Taurusban röpül oly alak, melynek hímje a rendesnél valamivel vörösebb, nőténye pedig főül csaknem oly zöldes, mint az *Argynnis Pandora* L. nőténye. Az alsó szárnyon alul mindkét nemnél hiányzik az ezüst szallagok ibolyás színezése. Ezt az alakot Röber (Ent. Nachr. Berlin XXII. 1896. p. 83), var. *Delila* név alatt írta le; de az alighanem éppen úgy az ab. *valesina*-hoz való átmenetnek tekintendő, mint a Japanból leírt var. *paphioides* Butl. (Ann. and Mag. of N. Hist. London (5) VII. 1879. p. 184). Ez utóbbi valamivel nagyobb, mint a mi példányaink, felső szárnya kissé nyujtottabb s a nőtény főül mindig zöldes, de nem oly határozottan, mint a *valesina*, alul azonban az alsó szárny ezüst sávjai és szegélyei sokkal fénylőbbek, mint a szabályos példányokon. Fogtak már hermaphroditát is, melynek baloldala a *Paphia* hímnek, jobb oldala pedig a *valesina* nőténynek felel meg.

Mind ezen jelenségek ahhoz a következtetéshez vezetnek, hogy daczára az Eimer-féle törvénynek, mely szerint a haladás a világos színtől a sötét szín felé történik, ez esetben a *valesina*-alak tekintendő a filogenetikailag legrégebbnek, és hogy eredetileg a *Paphia* mind ily sötét lehetett. A haladó hím csakhamar kivetkőzött ebből a sötét színezésből, míg a conservatívabb nőtény keleten az átörökölt sötét ruházatot részben vagy módosulva maig megtartotta és nálunk is aránylag elég gyakran felveszi, holott a hímnél az ősi színezéshez való visszaesés fölöttébb ritkán következik be.

Sokkal változóbb az alsószárny fonák oldala az alapszínre s az ezüst elosztására nézve, s ebben a tekintetben is állhatatosabbnak bizonyul a nőtény a hímnél. A nőtényen az alapszín csaknem kivétel nélkül fénylő haragos zöld, élesen rajzolt ezüst sávokkal. Ez a zöld szín olykor kiterjed a külső szegély előtt levő szallagra is, de ez többnyire ibolyás tünetű. A közép- és tőtérszín zöld színe a hazai példányokon sok esetben inkább a zöldes sárgásbarnába játszik. Ez utóbbi irány a hazai hím-példányokon annyira fölültrekedik, hogy az egész alapszín aranyos zöldtünetű sárgásbarna, mely esetben s külső szegély előtt levő kettős foltos zöld, s itt az ibolyás vegyülék csaknem teljesen hiányzik. Az ezüstsávok többnyire a hímnél is élesen tűnnek fel, olykor azonban igen megfogynak, ritka esetben pedig teljesen hiányzó s így előáll a *var. et ab. immaculata* Bell. (*ab. Anargyra* Stgr.), melyet hazánkban eddigelé csupán Előpatakon (Háromszékmegye) figyeltek meg.

Ellentétük az olyan példányok, melyeken az ezüst sávok kiszélesednek s egymásba folynak, elannyira, hogy az egész tő- és középtér csaknem, vagy teljesen rajztalan ezüstlapot mutat, míg a szegélyen levő sáv ibolyás zöldsínű. Ez az elváltozás a nőtényen kevésbé határozott, mert ennél még mutatkozik a zöld alapszínnek több-kevesebb nyoma.

Ez az alak eddigelé csak mint kiváló ritkaság volt ismeretes. Így pl. barátom Bohatsch Ottó, az ismert lepkész, gyönyörű hím-példányt fogott 1887. július 10-én Lipiken (Pozsega m.); ugyan-csak szép hím példányt fogott Almásy György 1897-ben a Dobruzsában és magam is fogtam Budapest környékén szép, de kevésbé tipikus nőtényt. Ide tartozik a fentemlített melanotikus nőtény is. Akadt azonban oly termőhely, ahol ez az alak, ha nem is gyakori de úgy teljesen tipikus, mint igen szép átmeneti példányokban meglehetősen számban fellép. Ez pedig az erdőszeg közepén, meglehetősen magasan fekvő, gyönyörű Marilla-völgy, Oraviczánya kör-

környéken (Krassó-Szörény m.). Ezen a helyen gyűjtött az 1900. és 1901. év nyarán barátom Szalay Gyula künfélegyházi tanár és buzgó rovarász, nagyszámú lepkét is, melyeket szeretetreméltó előzékenységgel nekem engedett át. Az *Argynnis Paphia* számos példánya közt akadt az említett alaknak néhány példánya is.

Ezt az alakot a termőhely után ab. *Marillae* név alatt kivonom az irodalomba bevezetni.

Tipikus hím és nőstény példányát a Magyar Nemzeti Múzeumnak engedtem át.

II.

Cidaria bilineata L. ab. Bohatschi.

A közönséges *Cidaria bilineata* L. tudvalevőleg rendkívül változó faj, mely Magyarországon a legvilágosabb aranysárgától a vöröses aranysárgáig minden színnyalatban található. Nem kevésbé változó a rajzolata. A fekete szegélyű fehér harántos sávok hol gyöngebben, hol erősebben mutatkoznak, míg a középtér olykor többé-kevésbé sötét színt ölt: ab. *infusata* Gmppbg., mely azonban főleg délibb országokban lép fel és Magyarországon sem ritka. A törzsfaj az északi sarkkörnek és Szárdiniának kivételével egész Európában, Észak-Afrikában, Kis-Ázsia, Szíria, Örményország és keleti Szibériában honos.

A fentebb említett fajváltozaton kívül még három alakját írtak le s nevezték el, úgymint:

1. Ab. (et var?) *testaceolata* Stgr., narancsszínű barnás (nem sárga) felső szárnyakkal (Portugal, Szicília, Észak-Afrika, Görögország, Taurus, Pontus, stb.)

2. Var. (et ab.) *subgriseata* Stgr. vöröses szürke vagy első-tétedett felsőszárnyakkal (Görögország, Taurus, Pontus és (var.) Perzsia).

3. Var. *atlantica* Stgr., többé-kevésbé füstös feketés felső szárnyakkal. (Shetland- és Hebrid-szigetek).

Ezeken kívül leírt *Staudinger* a Pontusból és Görögországba egy *griseus* nevű önálló fajt, mely azonban alighanem mint határozottan szürke fajváltozat a *bilineata* L.-hez vonandó; holott a jóval sötétebb, inkább barna *bistrigata* Tr., melyet *Staudinger* a *bilineata* L. Darwinistikus alakjának tekint (Szardínia és Korzika) önálló fajként szerepelhet.

Az itt felsorolt alakokhoz ezennel új fajváltozatot csatolok ab. *Bohatschi* név alatt. *Glaszner* Károly hazánkba, ki Cyprus szigetén rovarokat is gyűjt, úgy a Magyar Nemzeti Múzeumnak

mint nekem is küldött nagyobb számú *Cidaria bilin atát*, mely az elkülönítést megérdemli.

Hímje valamivel vörösebb aransárga, mint hazai szabályos példányaink, rajzolata azonban jóval erősebb, csipkésebb és élesebb: ellenben a nőstény felsőszárnya barnásszürke, alsószárnya pedig vöröses sárga, a szegély felé sötétebb: rajzolata szintén igen erős és élesen csipkés. Ezt az érdekes alakot Bohatsch Ottó Jelész lepkész tiszteletére neveztem el. Ez az alak Cypruson, úgy jatszik, a törzsfajt helyettesíti. A középtérnek elsötétedése ennél nem szokott előfordulni.

Adatok

Fejér- és Komárommegye lepke-faunájához.

Irta Ulbrich Edu.

A magyar államvasut Budapest-brucki vonalán, ritka természeti szépsége, valamint kies fekvése által, különösen a Szaár és Felső-Galla vasuti állomás között elterjedő vonalrész vonja magára az utas figyelmét. Budapestről jövet, a többnyire kopár és sivár csiki hegyeket Bia környékén elhagyva, Szaárnál a tölgy- és bükkerdővel, valamint a legdúsabb flórával ekeskedő Vérteshegy-séghez érkeünk, mely egyes részleteiben nemcsak festői szépsége, hanem bájoló vadregényességével is felhívja az arra utazók érdeklődését. Nem esuda tehát, hogy ezen, Fejér- és Komárommegye határvonalain elterülő hegyvidék, melynek romantikáját még növeli a környéken levő néhány várrom és azokhoz fűződő számos monda, régóta kedvelt kirándulási helye turistáinknak.

Újabbban ezen vidék a természetbúvarok és gyűjtők figyelmét sem kerülhette ki és minden esztendőben, különösen a tavaszi hónapokban, midőn a természet ajándékai a legdúsabbak és legváltozatosabbak, számosan rándulnak ki ezen erdőrészbe, tapasztalataikat és gyűjteményeiket gyarapítandók.

Különösen a Szaár és Felső-Galla között elterülő és a gróf Eszterházy-féle tatai hitbizományhoz tartozó erdőrészlet, melynek ős tölgy- és bükk-állományához újabbban nagykiterjedésű fenyőültetvény is járult, vonja magára entomologusaink érdeklődését és az odaváló kirándulási kedv fokozásában jelentékeny része van azon nem kellőleg méltányolható körülménynek, hogy az uradalom

részéről a komoly gyűjtő elé semmiféle akadály, vagy vexatorius intézkedést nem gördítenek, mint azt újabb időben — sajnosan — igen sok uradalom és nagybirtokos részéről tapasztalnunk kell.

Mindamellett ezen érdekes és kutatási célokra felette alkalmas vidék is, egyelőre még csak részben van átkutatva és az ott honos Lepidopterákra vonatkozó adatok csupan a tavaszi időnyre és csak azon fajokra szorítkoznak, melyek nappali kutatás közben feltalálhatók voltak. Éjjeli fogás ezen a vidéken — legalább tudtommal — még meg nem lett kísértve, mely körülmény abban leli magyarázatát, hogy gyűjtéseink ideje rendszerint csak egy-egy napra terjedt ki.

Jelen kimutatásom ennél fogva nem is akar Szaár és vidéke lepke-faunájának teljes és kimerítő enumerációja lenni, hanem inkább csak az általam és barátaim: *A. Aigner Lajos, dr. Bandis Antal, Szlabey Ernő és dr. Uhryk Nándor* által ott május közepétől július közepéig terjedő időszakban, körülbelül öt éven át folytatott nappali kutatásaink alkalmával talált lepkefajok felsorolása.

Ezen általunk ott észlelt lepkefajok a következők:

Papilio Podalirius L. V. 11—VI. 13. és VII. 17.; *Machaon* L. V. 11. és VII. 17., 23. *Parnassius* Mnemosyne M. V. 18—VI. 15. *Aporia* crataegi L. VI. 13. *Pieris* brassicae L. VI. 13.; rapae L. V. 11—V. 24 és VII. 17.; napi L. V. 11—24; g. ae. napaeae Esp. VII. 17., 23. *Euchloë* cardamines L. V. 11—VI. 1; g. ae. diniensis B VII. 17., 23. *Leplidia* sinapis L. V. 18—VI. 15. *Colias* Hyale L. V. 11—VI. 15. és VII. 17., 23.; Myrmidone Esp. VI. 1. *Gonopteryx* rhamni L. V. 11—VI. 15. és VII. 17., 23. *Apatura* Iliia v. Clytie Schiff. VI. 23. *Pyrameis* cardui L. V. 29—VI. 13., *Vanessa* Jo L. V. 18. és VII. 17., 23.; urticae VI. 13.; *Antiopa* L. V. 18—VII. 23. *Polygonia* C-album L. VII. 17., 23. *Araschnia* Levana L. V. 29.; g. ae. prorsa L. VI. 23. *Melitaea* Maturna L. V. 24—VI. 15. (Hernyó V. 18—VI. 1.); *Cinxia* L. V. 29—VI. 13.; *Phoebe* Kn. VI. 1—15; *Didyma* O. VI. 13—VII. 23.; *Trivia* Schiff. V. 29—VI. 15; *Athalia* Rott. V. 29—VII. 23.; *Aurelia* Nick. VI. 4—13.; *Parthenie* v. *varia* M.-Dür. VII. 23.; *Dictynna* Esp. VI. 1—VII. 23. *Argynnis* Selene Schiff. V. 18—VI. 1.; *Euphrosyne* L. V. 18—VI. 13.; *Dia* L. V. 11—VI. 23. és VII. 17.; *Hecate* Esp. VI. 23—VII. 23.; *Ino* Rott. VI. 23.; *Daphne* Schiff. VI. 23—VII. 17. (Hernyó VI. 1.); *Latonia* L. V. 18—VI. 13. és VII. 17. 23.; *Aglaja* L. VI. 23—VII. 23.; *Niobe* L. VI. 13.; v. *Eris* Meig. VII. 17.; *Adippe* L. VI. 23—VII. 23.; v. *Cleodoxa* O. VI. 1—VII. 23.; *Paphia* L. VI. 23—VII. 23. (Hernyó VI. 1.) *Melanargia* Galatea L. VI. 23—VII. 23.; ab. *leucomelas* Esp. VII. 17., 23. *Erebia* Medusa F. V. 18—VI. 15. *Satyrus* Circe F. VII. 17., 23.; *Hermione* L. VII. 23.; *Semele* L. VII. 23. *Pararge* Egeria v. egerides Stgr.

V. 18—VI. 13. és VII. 17.; *Megaera* L. V. 29—VI. 15.; *Maera* L. V. 29—VI. 15.; *Achine* Sc. VI. 13. *Aphantopus* hyperanthus L. VI. 23—VII. 23.; ab. *Arete* Müll. VI. 23—VII. 23. *Epinephele* Jurtina L. VI. 15—VII. 23. *Coenonympa* Iphis Schiff. VI. 1.; *Arcania* L. VI. 1—VII. 23.; *Pamphilus* L. VI. 1—VII. 23. *Nemeobius* Lucina L. V. 11—VI. 1. és VII. 17., 23. *Thecla* spini Schiff. VII. 17., 23.; *ilicis* Esp. VII. 23.; *acaciae* F. VI. 13. *Callophyrus* rubi L. V. 18.—VI. 13. *Zephyrus* quercus L. VII. 17., 23.; *betulae* L. VII. 17. *Chrysophanus* virgaureae L. VI. 23—VII. 23.; *Thersamon* Esp. V. 29.; *dispar* v. *rutilus* Wernb. VI. 2—VI. 15.; *phlaeas* L. VII. 17., 23.; *Dorilis* Hfn. V. 24—VI. 13. *Lycaena* ArgiaJes Pall. V. 11—VI. 1. és VII. 23.; ab. *Coretas* O. VII. 17.; ab. *decolorata* Strg. V. 11—VI. 4.; v. *Polysperchon* Berg. V. 11.—18.; *Argus* L. (*Aegon* Schiff.) V. 18—VI. 13. és VII. 17., 23.; *Argyrognomon* Berg. (*Argus* L.) VI. 1. és VII. 23.; *Baton* Berg. V. 29. és VII. 17., 23.; *Orion* Pall. V. 11—VI. 15.; *Icarus* Rott. VI. 1—VII. 23.; ab. *icarinus* Scr. VI. 4—15.; ab. *caerulea* Fuchs VI. 4—29. *Amandus* Schn. VI. 11—15.; *Hylas* Esp. VI. 4—15.; *Meleager* Esp. VI. 23—VII. 23.; *Bellargus* Rott. VI. 15.; *minimus* Fssl. V. 11—29. és VI. 17., 23.; *semiargus* Rott. VI. 4. és VII. 17.; *Cytlarus* Rott. V. 18—VI. 15.; *Arion* L. VII. 17., 23. *Cyaniris* Argiolus L. V. 18—VI. 13. és VII. 23. *Heteropterus* Morpheus Pall. VI. 23—VII. 23. *Pamphila* Palaemon Pall. V. 18—VI. 15. *Adopaea* lineola O. VI. 4.; *Thaumas* Hfn. VI. 15. *Charcharodus* alceae Esp. V. 29. *Hesperia* carthami Hb. VI. 15.; *orbifer* Hb. VI. 1.; *serratulae* Rbr. V. 29.; *malvae* L. V. 11—15. *Thamaos* Tages L. V. 11—VI. 15. és VII. 23.

Deilephila euphorbiae L. hernyója VI. 15. *Metopsilus* poreclulus V. 29. *Macroglossa* stellatarum L. VI. 15. és VII. 17. (hernyó VII. 17.). *Hemaris* scabiosae Z. (fuciformis O.) V. 24—VI. 4.

Cerura (*Harpyia*) bifida Hb. hernyó VI. 13. *Theosia* tremula Cl. VI. 4. *Notodonta* trepida Esp. VI. 4. *Pygaera* anastomosis L. hernyó VII. 17. *Thaumatopoea* processionea L. hernyó VI. 13. *Hypogymna* morio L. V. 29. *Orgyia* antiqua L. hernyó VI. 13. *Dasychira* tascelina L. hernyó VI. 13. *Lymavtria* dispar L. VII. 17. (hernyó VI. 13.); *monacha* L. hernyó VI. 1. *Malacosoma* neustria L. hernyó VI. 13.; *castrensis* L. VII. 17. (Hernyó V. 13.). *Eriogaster* lanestris L. hernyó VI. 13. *Aglia* tau L. V. 11. *Thyris* fenestrella Sc. VI. 13. és VII. 17.

Acronycta auricomma F. hernyó VII. 17. *Cranioophora* ligustri F. V. 18. *Agrotis* fimbria L. VI. 29.; *pronuba* L. VI. 29.; *segetum* Schiff. V. 18. *Miana* strigilis VI. 13. *Diloba* caeruleocephala L. hernyó VI. 13. *Dichonia* aprilina L. hernyó V. 24. *Chloantha* radiosa Esp. V. 29—VI. 13.; *polyodon* Cl. VII. 17. *Leucania* evidens Hb. V. 18. *Hydrilla* gluteosa Tr. VI. 24. *Calophasia* lunula Hfn. V. 19. *Cleophana* antirrhini VI. 4—15. *Cucullia* verbasci L. hernyó VII. 17.; *scrophulariae* Cap. hernyó VII. 17. *Heliaca* tenebrata V. 11—24. *Heliothis* dipsacea L. V. 19—VI. 13. *Acontia* luctuosa Esp. V. 24—VI. 15. *Erastria* deceptorja Sc. V. 18—VI.

23.; fasciana L. VI. 23. *Rivula* sericealis Sc. VI. 13. *Prothymnia* viridaria Cl. V. 11—18. *Emmelia* trabealis Sc. V. 11—VI. 15. *Plusia* chrysis L. VI. 15.; gutta Gn. VI. 1.; gamma L. V. 18.—VI. 23. *Euclidia* mi Cl. V. 11—VI. 13.; glyphica L. V. 18—VI. 15. és VII. 23. *Pseudophia* lunaris Schiff. VI. 15. *Hermينيا* tentacularia L. VI. 1—15.; derivalis Hb. VII. 17., 23. *Polyflocia* ridens F. V. 11.

Pseudoterpua pruinata Hfn. VII. 23. *Nemoria* pulmentaria Gn. VII. 17. *Thalera* fimbrialis VII. 23. *Acidalia* rufaria Hb. VII. 17.; trigeminata Hw. VI. 13.; dilutaria Hb. VII. 23.; humiliata Hfn. VI. 13.; immorata L. V. 29—VI. 15.; rubiginata Hfn. VI. 1.; ornata Sc. V. 29—VI. 29.; violata v. decorata Bkh. VI. 15. *Ephyra* punctaria L. V. 11—18.; ruticiliaria Hs. V. 11—18.; annulata Schulz. VI. 13. *Rhodostrophia* vibicaria Cl. VI. 1—13. és VII. 17. *Timandra* amata V. 18—VI. 13. és VII. 17. *Lythria* purpuraria L. VI. 1. *Ortholitha* plumbaria F. V. 29—VI. 15.; limitata Sc. VII. 23.; bipunctaria Schiff. VII. 23. *Minoa* murinata Sc. V. 18.—VI. 15.; ab. cineraria Stgr. V. 18—VI. 15. *Lithostege* farinata Hfn. VI. 1.; griseata Schiff. V. 18., 29. *Anaitis* plagiata L. VI. 15. *Larentia* dotata L. V. 29—VI. 29. és VII. 17.; fulvata Forst. VI. 2—29.; aptata Hb. VI. 2.; viridaria F. VI. 15.; fluctuata L. VI. 29.; ferrugata Cl. VI. 29.; sociata Bkh. VII. 23.; unangulata Hw. V. 11—VI. 4.; picata Hb. VI. 11.; procellata F. VI. 15—29.; tristata L. VI. 29.; luteata Schiff. VI. 13—29.; bilineata L. VI. 1., VII. 17.; corylata Thnb. VI. 29.; rubidata F. VI. 29. *Tephroclystia* oblongata Thnb. V. 18. *Abraxas* grossulariata L. hernyó V. 24. *Dilinia* exanthemata Sc. VI. 15. *Metrocampa* margaritaria L. VI. 1. *Opisthographa* luteolata L. V. 24. *Venilia* macularia L. V. 18.—VI. 15. *Hibernia* defoliaria Cl. hernyó V. 18—VI. 1. *Boarmia* Viertlii Boh. VI. 13.; consortaria F. V. 24.; angularia Thnb. V. 24.; selenaria Hb. VI. 1.; luridata Bkh. VI. 1—4. *Ematurga* atomaria L. V. V. 18—VI. 1. *Bupalus* piniarius L. V. 29—VI. 15. *Phasiaria* clathrata L. V. 18. VII. 23.; glarearia Brahm. V. 18.—VI. 1. és VII. 17., 23. *Eubolia* arenacearia Hb. VI. 13.; v. flavidaria Ev. VI. 15. *Scoria* lineata Sc. VI. 15.

Syntomis phegea L. VI. 15—VII. 23. *Dysauxes* ancilla L. VII. 17., 23. *Spilosoma* mendica Cl. V. 24. *Rhyparia* purpurata L. VI. 23—VII. 17. *Diacrisia* Sanio L. VI. 1—13. *Arctia* caja L. hernyó VI. 13.; villica L. VI. 13.; aulica L. V. 29. *Miltochrista* miniata Forst. VI. 1. *Cybosia* mesomella L. VI. 1—13. *Oenistis* quadra L. VI. 23—VII. 17. *Lithosia* unita Hb. VI. 4. *Zygaena* purpuralis Brunn. VI. 13—VII. 17.; scabiosae Schev. VI. 23.; punctum O. VI. 23.; achillae Esp. VI. 13.; cynarae Esp. VI. 23.—VII. 17.; meliloti Esp. VI. 23—VII. 17.; trifolii Esp. VII. 17.; Ephialtes ab. coronillae Esp. VII. 17.; ab. trigonillae Esp. VII. 17., 23.; carniolica Sc. VII. 17. *Juo* pruni Schiff. VII. 17.; chloros Hb. VII. 17.; tenuicornis Z. VI. 23.; budensis Spr. VI. 13.; statices L. VII. 17., 23. *Pachytelia* unicolor Hfn. hernyó V. 24—VI. 1. *Psyche* viciella Schiff. hernyó V. 18—VI. 13. *Sesia* epiiformis Esp. VII. 17.

Crambus inquinatellus Schiff. ; *falsellus* Schiff. ; *craterellus* Sc. ; *pratellus* L. ; *pascuellus* L. ; *Pempelia ornatella* Schiff. *Hypochalcia ahenella* Hb. *Eurrhypura urticata* L. *Scoparia ambigialis* Tr. ; *frequentella* Stt. *Diasemia litterata* Sc. *Metasia ophialis* Tr. *Piona olivalis* Schiff. *Pyrausta cespitalis* Schiff. ; *sanguinalis* L. ; *purpuralis* L. *Oxyptilus pilosellae* Z. *Alucita xanthodactyla* Tr. *Dichelia* Grotiana F. *Cacoccia podana* Sc. ; *erataegana* Hb. ; *sorbiana* Hb. ; *semialbana* Gn. ; *lecheana* L. *Pandemis ribeana* v. *cerasana* Hb. ; *cinnamomeana* Tr. ; *heparana* Schiff. *Anisotaenia* hybridana Hb. *Cochylis aleella* Schulz. ; *kindermanniana* Tr. *Olethrentes arcuella* Cl. ; *lacunana* Dup. *Bactra furfurana* Hw. *Epiblema brunniclariana* Froel. *Grapholitha duplicana* Zett. *Aucylis mitterbacheriana* Schiff. *Dichrorampha petiverella* L. *Choreutis myllerana* F. *Yponomeuta plumbellus* Schiff. *Acompsia cinerella* Cl. *Rhinosia ferrugella* Schiff. *Borkhausenia unitella* Hb. *Colcophora ornatipenella* Hb. *Elachista griseella* Z. *Euplocamus anthracinalis* Sc. *Nemotois fasciellus* F. *Adela fibulella* F.

Különfélék.

A Parnassius Apollo Budapesten. A Parnassius Apollo L. egy példányát 1893. évben a Jánoshegy délkeleti oldalán levő irtásban fogtam, s azt egy ideig gyűjteményemben tartogattam; később azonban kizárólag bogarakkal foglalkozva, többi lepkémmel együtt egyik iskolatársamnak engedtem át. A lepke fogása óta eltelt hosszú időre tekintettel már magamnak is némi kételyeim voltak, hogy emlékezetem nem csal-e, s ezért megkérdeztem említett iskolatársamat Péntzes Gézárt, ki kérdéseimre a következőket válaszolta: „Leveledre válaszolva értesítek, hogy még élénken emlékszem rá, midőn 1892. vagy 1893-ban azt a nagy lepkét fogtuk a Jánoshegyen, vörös pettyvel a hátsó szárnyán, melyet az iskolai gyűjtemény alapján Apollo-nak határoztunk meg. A lepkét nekem adtad, mikor csakis bogarakat kezdted gyűjteni, s nálam is maradt míg csak gyűjteményem tönkre nem ment.” Érdekesnek tartottam ezen adatot felemlíteni, miután tudomásom szerint ezen csinos lepke Budapest környékén még nem észleltetett. *Hajóss József.*

A répabogárról. Azon útmutatás után, melyet Jablonowski József 1897-ben a répabogarak (*Cleonus punctiventris* Germ. és *Cleonus sulcirostris* L.) irtásáról írt, és mely lapunkban (IV. 115—120 l.) is megjelent, a buzgó szerző legközelebb a cukorgyárosok országos egyesülete megbízásából az első helyen említett bogárról és irtásáról külön tanulmányt írt. (A répabogár és a védekezés ellene. A magyar cukorgyárosok országos egyesülete megbízásából szerző Jablonowski József. 6 ábrával a szöveg között. Budapest, 1902. 8-r. 48 l.) A répán több bogárfaj lép fel kártékonyan: így *Otiorrhynchus ligustici* L., *Taenymecus palliatus*

F. Sitones lineatus L., *Psallidium maxillosum* F., *Opatrum sabulosum* L., *Cleonus fasciatus* Müll., *Cleonus sulcirostris* L., de mindezek kártétele elenyésző csekély ahhoz képest, melyet a *Cleonus punctiventris* Germ. okoz. Ennek és álczájának külsejét, életmódját és kártételét szerző igen behatóan tárgyalja, de ettől itt eltekinthetünk, mivel az fentemlített közleményünkben elég bőven le volt írva, s inkább áttérhetünk a füzet súlypontjára, a bogar irtására. Ezt régebben a bogárnak kézzel vagy baromtilval való szedésével, a répának mérges anyaggal való permetezésével és a fenyegtetett, vagyis helyesebben a régi répatáblának körülárkolásával végezték, de az kielégítő eredménnyel nem járt, habár mindegyik mód magában sikeres, mert p. o. répaföldön járt tyúk gyomrában 217, pulykáéban pedig 340 bogarat találtak. A veszedelmes bogar ellen csak úgy lehet kellő eredménnyel védekezni, ha az irtás említett módjait, vagy legalább legtöbbször alkalmazták s illetőleg követik azt a módszert, melyet a Pozsony megyei diószegi kiterjedt répa-gazdaságban követnek. Itt az eljárás a következő: Nyáron és őszkor kutatják, van-e és a táblán hol van répabogár; erre a célra több helyen kiásnak répát s azt és a körülötte levő földet szorgosan átvizsgálják, és az illető helyet megjelölik, hogy tavaszkor tudják, hol kell az irtási munkát végezni. Kora tavaszkor kezdik a régi répatáblán a bogár szedését; így p. o. 1886-ban, mikor tömegesen lépett fel, 600 gyereket alkalmaztak (3000 frt költséggel) és ezek 20 nap alatt 7—8 millió bogarat szedtek össze. A szedéssel karöltve jár a régi répaföldön a bogár mérgezése, mely célra jó korán répát vetnek, mely a rendes vetésnél előbb kell ki, azt azután arzénvegyülekkel permetezik és ezt a szelagató vetést és permetezését szükség esetén ismétlik. A mely bogár az így megmergezett répalevelet megiszleli, mind elpusztul. Ily eljárás mellett a gondos gazda jó termésre számíthat.

A sáskairtasnál német Kelet-Afrikában teljes sikerrel a következő eljárást alkalmazták, a mely már Transvaalban is bevált. Kiküldtek benschülötteket, hogy a köztelkeken a költő telepeket és az egészen fiatal állatok tartózkodási helyét felkutassák. Oda azután kafferek által vizet vitettek, azt ott helyben felforralták és szitaszerű edényből kiöntötték, mitől úgy a peték mint a fiatal állatok elpusztultak. Ugyanezt köteles volt minden földbirtokos, büntetés terhe mellett megtenni. Nehézséget csak a költő telepek megtalálása okozott, de erre nézve is van jó jel. A him ugyanis a pározás után, a nőtény pedig a petezés után kimulik. Nagyobb mennyiségű sáskatetem jelzi tehát a költő telepeket, melyek többnyire nyílt helyen fekszenek. A kifejlődött sáskákat pedig úgy irtották, hogy nagyobb területet úgy vetettek be, hogy minden oldalon 1¹/₂ m. széles részt szabadon hagytak. Ide 10—10 m. távolságban felhalmoztak nem teljesen száraz rőzsét és fűvet, mely az égetésnél nagy füstöt ereszt. Ha azután közelednek röplő vagy megvándorló sáskák, és felismerhető, melyik oldalról készülnek a gabonát megrohanni, akkor a szél irányához képest meggyújtották azokat a rőzserakásokat, melyeknek füstje a szántóföldön áthúzódott. Ennek

következménye az, hogy a sáskasereg, mielőtt a területet elérné, ketté oszlik, s azt megkerüli. 4—4 hektárnyi területen egy-egy csősz van kirendelve, aki a sáskák közeledését dobbal hirdeti. Erre a jelre mindenki siet följéhez s a jelzett módon jár el. A sáskák elvonulása után újra raknak össze tízelő anyagot.

Új selyemszövő. Minthogy a kínai szederfaszövő (*Bombyx mori*) annyi betegségben szenved, hogy tenyésztése sok helyütt már alig fizeti ki magát, táplálása is nehézséggel jár, néhány évtizeddel ezelőtt más három keletázsiai selyemszövőre terelték a figyelmet, t. i. az *Ailanthus* szövőre (*Philosamia* [*Attacus*] *Cynthia*), a kínai tölgyfaszövőre (*Antherca Pernyi*) és a japáni tölgyfaszövőre (*Antherca Yamamai*). Ezek hernyói ugyanis a szederfaszövőénél erőteljesebbek, kevesebb gondozást igényelnek és a táplálékra nézve kevésbé finnyásak. Az *A. Yamamai* hernyója igen szép és tartós selymet sző, de Európában eddigelé nem volt meghonosítható; a másik két hernyófaj pedig csak csekélyebb értékű selymet produkál. Később a középamerikai *Macrothylacia Psidii*-re figyelmeztettek, melynek hernyója tiszta fehér szép fonalat sző; ámde erről az utóbbi években már nem volt szó, a kísérletek nyilván nem jártak sikerrel. E helyett legújabban a mexikói *Attacus Orizaba* hernyójának tenyésztését ajánlják. A 14—16 cm. kiterjedésű gyönyörű lepéknek a hernyója is tekintélyes nagyságot ér el, igen szívós, 45—50 napi növekvés után elbábozódik s erre a czelra 4—5 cm. hosszú gubót sző, melyben a lepke kibúvására nyilást hagy; selymes szövedéke fényes és erős. A hernyót Franciaországban bükkfa és orgonafa leveleivel táplálják s úgy látszik, a tenyésztése nehézségekkel nem jár. Valószínű, hogy hazánk délibb részeiben is sikerrel lenne tenyészthető.

A hangyák intelligenciájának újabb jelenségét említi fel Chun, a tenger fenekét vizsgáló német expedíció tagja. Az illető hangyafaj valami *Oecophylla*, fákön él és fészkeit összefont levelekből készíti. A leveleket néhány hangya a felső állkapcsával a megfelelő helyzetbe hozza s úgy tartja. Azután jön számos más, mely egy-egy álcát hoz s annak elülső végével a levél egyik szélétől a másik széléig huzogatja. A hol az álcza szája a levelet érinti, fonat mutatkozik, a mely a levélhez tapad. Ezt a sajátos szövést addig folytatják, míg a levél szélei erősen össze vannak kötve. Ugyan úgy készítenek a lakásukat képező fa körül széles övet körül más hangyafaj ellen, melyvel folyton háborúskodnak. Az anatómiai vizsgálat kiderítette, hogy a kifejődött hangyák nem bírnak szövő mirigygyel, holott az álczának rendkívül nagy négy mirigye van, melyet az imago im orsóként használ.

Az Eupithecia breviculata Donz.-ról Bohatsch Ottó bécsi lepkész értesít, hogy annak egy példányát Jámbory Kálmán az idei július első felében a budai Svábhegyen egy fán találta. Dalmáciában Mann J. fogta 1869-ben. Egyébként csak a földközi tenger partvidékén fordul elő, úgymint déli Európában, főleg Franciaországban, továbbá Észak-Afrikában, Kis-Ázsiában, Szíriában és Örményországban. A még le nem írt

hernyó tápláló növényekint Mabilhe a Clematist említi, a mit azonban Milliére kétségbe vont.

Az Argynnis Freija Thnb.-ról, mely az én adataim nyomán hazainak lön feltüntetve (R. L. VIII. 97.) utólagosan meggyőződttem, hogy az illető példányt nem a Csorbai tónál fogtam, hanem külföldről kaptam. Helyreigazítom tévedésemet, nehogy hamis adat kerüljön faunánk jegyzékébe.

Bogsch János.

Dr. Matzumura Sonen japán tanár, ki kormánya megbízásából a Magyar Nemzeti Múzeum állattárában már közel egy év óta rovar-tani tanulmányokkal foglalkozott, szeptember 1-én hazájába visszatért. Itt időzése alatt a magyar zoologusok rokonszenvét nagy mértékben megnyerte és már egészen otthonosan érezte magát, sőt már nyelvünket is meglehetősen elsajátította. Elutazása alkalmával megjelentek a keleti pályaudvaron a Nemzeti Múzeum állattani osztályának tisztviselői, budapesti entomologus s egyéb barátai, hogy tőle elbúcsúzzanak. A megjelentek nevében dr. Horváth Géza nemzeti muzeumi osztályigazgató meleg búcsúszókat intézett a távozóhoz, előbb magyar, azután japán nyelven. Matzumura erre meghatva válaszolt és japán beszédét a következő magyar szavakkal végezte: Tisztelt uraim! Őszintén köszönöm szíves barátságukat, melyet soha sem fogok elfelejteni. Isten aldja meg önöket és a szép Magyarországot. Eljén a magyar! Lelkes éljenzes fogadta e szavakat. Meg egy pár barati ölelés és kézszorítás s a gyorsvonat elvitte körünkől a japáni tudóst, ki bizonyára a legjobb benyomásokat és emlékeket viszi innen magával távol hazájába, hova csak két hónapi utazás után fog megérkezni.

Niepelt Vilmos rovarkereskedő Zirluban (Szilézia) gyűjtő eszközökre nézve saját gyárral rendelkezik s ennél fogva képes bizonyos tárgyakat más kereskedőknél olcsóbban számítani, úgy p. o. a Graf- Krüsi-féle lepkeháló selyemzsákkal, mely másutt 5, nála csak 4 márka stb. Ebből a szempontból ajánljuk a mellékelt árjegyzékét a szaktársak figyelmébe.

Irodalom.

Krauss, Dr. Hermann, Uebersicht über die Arten der Käfer-Gattung Malachius Fabr. aus Europä und dem Caucasus. (Bestimmungs-Tabelle der europäischen Coleopteren. Heft 49. Cantharidae, III. Theil, Genus Malachius Fb. Paskau, 1902. p. 1—33 & Index).

Az Európában és a Kaukaszban előforduló Malachiusok meghatározó kulesa. A fajok négy csoportra osztatnak és ezeken belül külön kules van a hímek és külön a nőstények meghatározására. Magyarország a következő fajoknál említettik: *scutellaris* Er., *rubidus* Er., *dilatatoricornis* Germ., *cervulus* Reitt., *falcifer* Ab., *ambiguus* Peyr. és *affinis* Mén., mely utóbbinak egy új fajváltozata, a *var. concolor* le is van írva, ez Hováthországban, Zágrábnál gyűjtetett.

Csiki Ernő.

„ROVARTANI LAPOK“

Auszug der Aufsätze diesen in ungar. Sprache erscheinenden entomologischen Monatschrift

Unter Mitwirkung von

Dr. A. Bedő, Dr. C. Chyzer, Dr. G. Entz und Dr. G. Horváth

redigirt von

L. v. Aigner-Abafi und E. Csiki.

Budapest IV., Molnár-utca 24.

1902. Sept.

IX. Band

Heft 7.

S. 131. **L. v. Aigner-Abafi** : **E. A. Hudák**, geb. zu Kassa 1822 in Gölniczbánya. 1847—81 Mädchenschullehrer, dann Director der Sparcassa, nach längerem Leiden gestorben 25. Mai 1902. Hudák war ein eifriger Lepidopterologe, der namentlich den südlichen Theil des Comitatus Szepes (Zips) gründlich durchforschte und seine diesbezüglichen sehr genauen Beobachtungen in den „Rovartani Lapok“ niederlegte. Unter Anderen entdeckte er eine graue Varietät von *Neuronia cespitis*, die er als *ab. grisea* bezeichnete und die ein Jahr später als *ab. ferruginea* Höfn. beschrieben wurde. Seine reichhaltige Sammlung wurde vom Tatra-Museum in Felka angekauft.

S. 133. **J. Hajóss** : **Anwendung des Käfersiebs**. Genaue Beschreibung, hauptsächlich nach E. Reitter.

S. 137. **E. Csiki** : **Ludwig Biró**. Würdigung der Verdienste dieses Forschers (Biographie s. Rovartani Lapok IV. 159.), der zu Neujahr 1896 in Deutsch-Neu-Guinea eingetroffen, von da an mit grossem Verständniss und unermüdlichem Fleisse nach allen Richtungen hin forschte und sammelte. Die Resultate sind geradezu überraschend. Ausser ca. 2000 hochwerthvollen ethnographischen Gegenständen, welche bisher in 2 Quartbänden beschrieben wurden, sandte Biró dem Ungar. National-Museum 2280 Wirbelthiere und 56,332 wirbellose Thiere, darunter 5,812 Hymenopteren, 26,357 Coleopteren, 3,099 Lepidopteren, 5,653 Dipteren, 1,762 Neuropteren, 4,390 Orthopteren und 8,655 Hemipteren, ungerechnet der zahllosen Objecte, welche durch Feuchtigkeit, Schimmel und Ameisen zu Grunde gingen. Ausserdem sind noch zwei grosse Sendungen unterwegs. Das riesige Material wird durch die genauen biologischen Beobachtungen, welche Biró über die meisten Thiere anstellte, noch weit werthvoller; ebenso dadurch, dass Biró nicht nur, wie die meisten Sammler, auf grosse Objecte ausging, sondern selbst den kleinsten eine besondere Aufmerksamkeit widmete. Dem ist es zuzuschreiben, dass der allergrösste Theil mancher Thiergruppen sich als ganz neu erwies; so sind z. B. 96% der Staphylinen neu und von den 90 Pselaphiden-Arten war bloss eine aus holländisch Neu-Guinea bekannt. Eine anderweitige Entdeckung ist eine neue *Troides*-Art, welche als *Tr. Elisabethae reginae* Horv. & Mocs. beschrieben wurde. Bisher sind über 40 Publicationen über Biró's Sammlungen erschienen, womit dieselben aber noch weitaus nicht erschöpft sind und Jahre werden vergehen,

bis all diese Schätze des Ungar. National-Museums aufgearbeitet sind. Das äusserst ungesunde Klima N.-Guina's hat auch Biró arg mitgenommen und während der 6^{1/2} Jahre, welche er dort zubrachte, war er genöthigt, in Singapore, Australien und auf Java seine Gesundheit zu suchen. Im Mai l. J. entschloss er sich heimzukehren und hielt sich in Ceylon, Bombay, Muscat (Arabien) und Egypten einige Zeit auf, um sich wieder an das Klima der Heimath zu gewöhnen, wo er am 27. August eintraf. Von einer begeisterten Menge empfangen, wurde er vom Staatssecretär *Zsilinszky*, Namens der Regierung und von Dr. *Horváth*, seitens des Ungar. National-Museums begrüsst.

S. 141. **L. v. Aigner-Abafi**: **Zwei neue Schmetterlings-Varietäten**: 1. *Argynnis Paphia ab. Marillae* aus dem Comitatz Krassó-Szörény; 2. *Cidaria bilineata ab. Bohatschi* von Cypern.

S. 145. **E. Ulbrich**: **Beiträge zur Lepidopteren-Fauna der Comitatz Fejér und Komárom**. Enumeration der Falter, welche Verfasser nebst seinen Freunden zu Szaár, an der Grenze beider Comitatz, gesammelt hat.

Kleinere Mittheilungen.

S. 149. *J. Hajóss*: Von *Parnassius Apollo* L. fing Verfasser in J. 1893 bei Budapest ein Exemplar, das einzige aus dieser Gegend.

S. 149. *Über Cleonus punctiventris Germ.*, den Rübenschädling, dessen Bekämpfung nach einer neuen Schrift (in ung. Sprache) von *J. Jablonowski* mitgetheilt wird.

S. 152. *Eupithecia breviculata* Donz. wurde, wie *O. Bohatsch* mittheilt, in der ersten Hälfte Juli bei Budapest an einem Baumstamme gefunden. Bisher war für diese vorzüglich südfranzösische Art der nächste Fundort Dalmatien.

S. 152. *J. Bogsch*: *Argynnis Preija* Thnb. wurde auf die Angabe des Verfassers in die ungarische Fauna aufgenommen (R. L. VIII. 97.); es stellte sich jedoch nachträglich heraus, dass das betreffende Exemplar nicht aus Ungarn herstamme.

S. 152. *Dr. Sh. Matsumura*, der japanische Entomologe, der seit September v. J. in Ungar. National-Museum arbeitete, ist, nachdem er sowohl in Budapest, als auch in Sicilien und Nord-Afrika Cicadinen gesammelt und zahlreiche neue Arten entdeckt hat, am 1. Sept. l. J. in seine Heimath abgereist. Zahlreiche Freunde gaben ihm das Geleite zum Bahnhofe, wo Dr. G. v. Horváth eine Abschiedsrede in japanischer Sprache hielt, worauf der Scheidende in ungarischer Sprache antwortete.

S. 152. **Literatur**. Besprechung einer Publication von Dr. H. Krauss

Következő madárboróket stb. vagyok hajlandó eladni vagy rovarokért becsesélni: 1 *Turdus iliacus* ♂; 3 *Cyanecula suecica* ♂; 1 *Loxia curvirostra* ♂; 2 *Pinicola enucleator* ♂; 3 *Nucifraga cariocatactes*; 6 *Nucifraga macrorhyncha*; 1 *Aegialitis hiaticula*; 1 *Somateria spectabilis* ♂; 1 *Cardinalis cucullatus*. Brasilia 1 Jégmadár N. Guinea; 1 Varró madár N. Guinea; 1 *Mustela nivalis*; 1 Csiga gyűjtemény (földgömbi); 1 Mufflon-szarv, fél koponyával; 1 Photograph apparatus complet.

Tavarnok u. p. N.-Tapolcsány.

Kelecsényi Károly.

Coleoptera-kereskedés. Mint honunkban a legrégebb és legnagyobb rovarkereskedés tulajdonosa, ajánlom magánygyűjtőknek, iskoláknak, gazdaszoknak és erdészeknek 800 hibátlanul meghatározott honi és küllöldi fajból álló rovar-készletemet. Honi faunánk közönséges és leg ritkább fajai nagy számban, továbbá több száz exotikus faj. Iskolák részére gyűjteményeket olcsón állítok össze. Honi gyűjtőkkel szívesen lépek csereviszonyba.

Megkeresésre nyomtatott árjegyzéket ingyen és bérmentve küldök.

Német-Bogsán. (Krassó-Szörénymegye.)

Merkl Ede.

Magyarország madarai. *A hazai madárvilág megismerésének vezérfonala.* Irta: Dr. Madarász Gyula. Ezen munkából megjelent az 1—7. füzet: az első füzet a szisztematikai részzel kezdődik s az Éneklők rendjének négy családját, ugymint: a varju-, sárga-rigó-, seregély- és pintyféléket; a második füzet a pacsirta-, billegtető- és poszátaféléket; a harmadik a vízirigó-, ökörszem- és rigóféléket; a negyedik pedig a pipőke-czenege-, küllő-, famászó-, gébics-, selyemfark-, jecske- és légykapóféléke az ötödik a rikácsolókat, kakuk-, harkály- és bagoly-féléket, a 6. a ragadozókat a 7., mely most jelent meg, az evezőlábúkat és lúdalkúkat tartalmazza.

A munka díszes kiállításban, a szerző eredeti rajzaival, és színes táblákkal, quart formátumban 10—12 füzetben fog befejezést nyerni. Az általános ismeretekre vonatkozó bevezető rész az utolsó füzetben a tárgymutatóval egyetemben jelenik meg.

Előfizetési ára 1—1 füzetnek 3 kor, az egész munkának 10 korona. Az előfizetési pénzek a Magyar Nemzeti Múzeum Igazgatóságához vagy a *Rovartani Lapok* szerkesztőségéhez czimzendők.

CATALOG DER

Lepidopteren des palaeoarctischen Faunengebietes.

Von

Dr. O. Staudinger und Dr. H. Rebel.

2 Theile in einen Band gebunden.

Preis 20 Kronen

Szerkesztőségünk útján is megrendelhető.

Entomologiai művek.

Általános. *A Magyar Birodalom Allatvilága.* (Fauna Regni Hungariae). III. kötet, Arthropoda. Kiadja a k. m. Természettudományi Társulása 35 kor., társulati tagoknak 20 kor. — *Kárpáti E.* Allatmuzeum, utasítás állatok kitérésére s eltartására, és csontvázak készítésére, ábrákkal 1 kor 40 fill. — *Bein K.* A kis rovargyűjtő. Utasítás a kiválóbb rovarok megismerésére és gyűjtésére 2 kor. — *Szekeres F. Ö.* A rovargyűjtő 1 kor. 60 fill. — *Lejtényi S.* Rovargyűjtő. Segédkönyv a középiskolai ifjuság számára, kötte 1 kor. — *Kriesch J.* A rovarok világa. 16 ábrával 80 fill. — *Kirándulók* zsebkönyve. 70 rajzzal, kötte 3 kor. 50 fill. — *Dr. Lepull A.* Rövid útmutatás a természetrajzi gyűjtemények konzerválásához 80 fill. — *Dr. Daday J.* Rovartani műszótár 1 kor. 60 fill. — *Hoffer,* Praxis der Insektenkunde. 3 kor. — *Kötbe,* Einführung in die Kenntniss der Insekten 17 kor.

Hymenoptera. *Mocsáry S.* A magyar fauna lémdarazsai 2 kor. 40 fill. A magyar fauna másnejű darazsai 2 táblával 1 kor. 20 fill. Adatok Magyarország fürkész darazsainak ismeretéhez I. 1 kor. 20 fill. Földünk lémdarazsainak magánrajza 40 kor.

Lepidoptera. *Bein K.* A kis lepkegyűjtő. A lepkék ismertetése és gyűjtése 2 kor. — *A. Aigner L.* A lepkészet története Magyarországon 3 kor. — *Aigner-Pável-Uhryk,* Magyarország lepkéinek jegyzéke 5 kor. — *Beige,* Schmetterlingsbuch 8. Aufl. 1300 Abb. auf 50 farb. Tafeln 25 kor. 20 fill. — *Hofmann,* Die Gross-Schmetterlinge Europas 2. Aufl. 2000 Abb. auf 71 farb. Tafeln 30 kor. Die Raupen der Gross-Schmetterlinge Europas. 1900 Abb. auf 50 Tafeln 30 kor.

Diptera. *Tömösvány Ö.* Egy tömegesen tenyésző légyfaj az Alsó-Duna mellékeiről 3 tábl. 60 fill. — *Kertész K.* Catalogus Tabanidaum orbis terrarum universi 6 kor.

Coleoptera. *Török P.* Bogár-határozó 2 kor. 80 fill. — *Bein K.* A kis bogárgyűjtő. A bogarak ismertetése és gyűjtése 2 kor. — *Calver,* Käferbuch 5. Aufl. mit 48 color. Tafeln 24 kor. — *Seidlitz,* Fauna Transsylvania 12 kor.

Hemiptera. *Dr. Horváth G.,* Adatok a hazai félröplők ismeretéhez 40 fill. A magyarországi Psyllidákról 40 fill. Az Eremocoris-fajok magánrajza. 2 tábl. 60 fill.

Orthoptera, Pseudoneuroptera és Neuroptera. *Pungur Gy.* A magyarországi tücsökfélék természetrajza 6 tábl. 5 kor. — *Kohaut R* Magyarország szitakötő-féléi. 3 színes tábl. 2 kor. 60 fill.

Myriopoda. *Dr. Daday J.* A magyarországi Myriopodák magánrajza 4 táblával 4 kor.

Arachnoidea. *Dr. Chyzer K. és Kulczyński L.* Araneae Hungariae 3 kötet 24 kor. — *Herman Ö.,* Magyarország pókfaunája 3 kötet, csak a 2—3. kötet kapható 16 kor. — *Dr. Lendl A.* A pókok, különösen a kerekhálós pókok természetes osztályozása 1 kor. — *Karpeles L.* Adalék Magyarország atkafaunájához. 8 táblával 2 kor.

Crustacea: *Dr. Daday J.* A Magyarországon eddig talált szabadon élő evezőlábú rákok magánrajza. 4 tábl. 3 kor. A magyarországi Branchipus-fajok átnézete. 1 kor. A magyarországi Diaptomus-fajok átnézete.

Catalogus Endomychidarum.

Conscript

Ernestus Csiki.

A Museo Nationali Hungarico editus. Budapestini 1901

Ára 3 korona.

E művek szerkesztőségünk útján is megrendelhetők.

Schmidl Sándor könyvnyomdája Budapest, VI., Szerecsen-u 6.

